

HÍD

T Á R S A D A L M I I R O D A L M I
É S K R I T I K A I S Z E M L E

GÁL LASZLÓ:

Irodalom és miszticizmus

Dicsérjétek az Urat hegedűben, lantban és tizhúró
kintornában énekeljétek néki. Mondjátok néki új
éneket, jól énekeljétek nagy örömmel.

(Zsoltárok könyve XXXIII.)

Nyilván terhes neki az a nagy istenítés, amit vele művelnek — írta Lion Feuchtwanger »Vallomás Moszkváról« c. művében — s helytel közel gúnyt is űz belőle. Így például újkor egy kisebb baráti körben adott lakomán poharát emelve kijelentette: »A népek páratlan vezérének, a nagy és zseniális Sztálin elvtársnak egészségére ürítem poharam. Így ni, kedveseim, ez volt az utolsó felköszöntő, amit itt ebben az évben rám mondanak«.

Igen, az író »ízléstelennek és mértéktelennek« találta a kultuszt, amit űztek vele, s az, akivel ezt az ízléstelen és mértéktelen kultuszt űzték, maga is kijelentette: »Egy szervilis bolond többet árt, mint száz ellenség«. Egyébként pedig — írja Feuchtwanger —, időközben a moszkvai és leningrádi pártbizottságok határozatilag kimondották, hogy »a pártvezérek felesleges és indokolatlan üdvözlésének hamis gyakorlata« élesen elítélendő és az újságokból el is tűntek a »fellengzős hódolótáviratok«.

Néhány író, néhány gondolkodót még felsorolhatnánk, akik »ízléstelennek és mértéktelennek« találták ezt a kultuszt, amely csak annyira szocialista, mint mondjuk Kálvin tanítása, miszerint: »isten kiválaszt népmelyeket szolgálai közül az igazságtalanul elnyomott népek felszabadítására«. Ha azóta e »szervilis bolondok« több mértéket és ízlést tanúsítottak volna — ma semmiképpen sem lehetnék egy új kálvinizmus, egy új istenhit keletkezésének szomorú szemtanúi. Akkor megmaradtunk volna Plehanovnál, aki azt tanítja, hogy »a személyiségek jellemük sajátosságainál fogva befolyást gyakorolhatnak a társadalom sorsára, sőt befolyásuk olykor igen jelentős, de az ily befolyás lehetőségét és mértékét a társadalom szervezete, erőinek kölcsönös viszonya határozza meg.

A személyiség jelleme csak akkor és csak annyiban »tényezője« a társadalmi fejlődésnek, ahol, amikor és amennyiben a társadalmi viszonyok megengedik neki».

Akarva, nem akarva, arra kell gondolnunk, hogy baj lehet ott a társadalom szervezetével, erőink kölcsönös viszonyával, a társadalom fejlődésével is, ahol a »személyiség jelleme« ennyire »tényezője« a társadalom fejlődésének.

A szocialisták általában nem pápa-ellenesek, hanem pápaság-ellenesek. Gondolkodó ember egyszerűen nem hiszti, hogy van ember, aki csálhatatlan. Nem volt »pápa« Marx sem, Lenin sem — a dogmák és a dogmatizmus harcos ellenségei. És, ha a tévedhetetlen emberben nem hiszünk, hihetünk-e még ezen is túl — az isteni emberben? Az emberben, aki az összes tudományok tudója, akinek személyes műve a természet átalakítása (Erdei Ferenc), akinek hangja »az emberiség alkotó munkájának és dicsőséges szabadságharcának az egész földet betöltő, megvilágító zenéje« (Illés Béla), aki »felülre rakja azt, aki lenn volt, aki hátul volt előre tolja« (Gábor Andor), akinek »nevét zendítik a Duna, Volga és Jang-ce« (Gellér Oszkár), akinek műve rózsabokor, üzem, iskola, szövetkezet (Gereblyés László), akinek a képe világít a füstös szobában... (Veres Péter).

Nem hallgattak el a »szervilis bolondok« és tovább zeng az ének: »Ő szállítja le a hadakat mind a földnek határáig, eltöri az ívet, és elrontja a kopját, és a szekereket tüzzel megégeti, ezt mondván:

Szűnjetek meg és ismérjetek meg, hogy én vagyok az isten; ki felmagasztaltatom a pogányok között, és felmagasztaltatom az egész földön...«

Nem véletlenül nyúltunk ismét Dávidhoz, a zsoltármondóhoz. Amikor az új zsoltármondókat olvassuk önkéntelenül is a régi jút eszünkbe. Azt hisszük nekik is, az új vallásalapítóknak. És vajjon, aki az új »fény-hozót« (Kónya Lajos) énekel most, vajjon messze jutott-e a »legyen világosság és lőn« meséjétől? És vajjon mennyire becsüli a népet, a népét, az, aki mese helyett csak mesét, legenda helyett csak legendát tud adni neki? Vagy inkább az öreg Pascalnak volna igaza: »a hit észszerű oka az érdek«?

Mi valamikor »csak« Pártot tanultunk és nem neveket. Akik neveket tanulnak, igen könnyen válhatnak — rossz tanulókká. Nem akarunk történelmi analógiákhoz nyúlni, de kézen fekszik a tanulság: mi történt azzal, aki személynek tulajdonította a Vörös Hadsereg megalakítását és nem a Pártnak? Mi történt azzal, aki személyének tulajdonította az 1919-es magyar munkásforradalmat és nem a Pártnak? Ha 1848-at Kossuth személyes művének hisszük, akkor talán ne nyúljunk Marxhoz...

Szól a százhúrú kintorna és mi megkíséreljük elképzelni, hogy mit is gondolna az a mondjuk ötszáz év múlva születendő gondolkodó, aki az ásatások során mai magyar újságokra bukkanna. Mit gondolna a személyiségről, aki jelleme sajátosságainál fogva oly nagy befolyást gyakorolt ötszáz évvel ezelőtt a társadalom sorsára? És mit gondolna a társadalmi viszonyokról, amelyek ezt megengedték neki?

A kutató elsősorban megállapítaná, hogy a személyiség

1) a győzelem lobogója (G o n c s á r o v);

- 2) a nép (Zelk Zoltán);
 - 3) minden ember öccse (Szabó Pál);
 - 4) a jövő apja (Devecseri Gábor);
 - 5) az Idő kortársa (Pável Antokolszkij);
 - 6) a világ kovácsa (Kuczka Péter);
 - 7) jövőendő lányok és sejtett fiúk alkotója (Darázs Endre);
 - 8) új történelem teremője (Somlyó György);
 - 9) új biblia írója (Darvas József);
 - 10) az óriások birodalmának ura (Szűdi György),
- akinek szavaitól a győztes, boldog ország erősödik, mint napban a búza szára. (Aczél Tamás).

Azt hisszük, a kutató előtt most már tisztán áll a személyiség képe és most már azt is tudja, hogy mit tartson a társadalmi viszonyokról. Nem csodálkoznánk, ha beszámolóját azzal kezdené, hogy öt-ezer év alatt valójában igen keveset fejlődött az ember és az emberi lélek mérnökei semmivel sem tudnak többet ama Dávidnál, aki már hirdetett egy nevet atyjafiainak és a Gyülekezet közepette dicsérte, mondván: »Boldog nép az, kinek istene a Jehova; és a nép, melyet kiválasztott örökségül magának.«

Ezt azonban a kutató mondaná, aki ötszáz év múlva születik. Mit mondjunk azonban mi, aki kma élünk, akik mégiscsak olvasónak és legalább is haladószellemű embernek tekintettünk mindaddig. Mit mondjunk, akik korunknál fogva is már láttunk egyet s mást a világból, s akik gyermekkorunktól kezdve szívesen küzdöttünk a babonák ellen, s akik elhittük, hogy a vallás ópium a nép számára?

Mit mondjunk mi, akiknek szívügye a magyar írás?

A Vörös Hadsereg felszabadította Budapestet és a magyar írókiválóságok előjöttek a pincéből. Ezt nem mi mondjuk, ezt Horváth Márton, a »Szabad Nép« szerkesztője mondja Zilahyról, Márairól és Illyés Gyuláról. A pincéből előjött kiválóságok »nem tudták eleinte, hogy hányódó hajójuk a proletárdiktatúra jéghegyei közé került-e, vagy a polgári demokrácia jóreménységfokán kötött-e ki? Az írókiválóságok közül hagyjuk ki talán Zilahy Lajost, a Szovjet-Magyar Társaság néhai elnökét, aki Amerikába emigrált és, ha igaz, amit hallottunk róla, szektáns lett, kveker. Hagyjuk ki Márai Sándort is, akivel nem tudjuk, mi történt, aki úgylátszik elhallgatott. Maradjunk csak Illyés Gyulánál, akit sokan a legnagyobb élő magyar írónak tartanak s akinek munkásságát leginkább tudtuk figyelemmel kísérni a felszabadulás óta.

A Vörös Hadsereg előrenyomulásával egyidőben, Illyés Gyula elindult Nyugat felé. Miért menekült Illyés Gyula, a haladó szellemű író, a »népi írók« egyébként igen vegyes társaságának elismert vezére? Hadd mondja el menekülésének indokait ő maga:

Nézz rájuk: ez a szemedet
viseli, az a homlokod,
egy törzsök ez; próbálhatod,
de letagadnod nem lehet.

Mint vándorló madársereg
közül egy: egy vagy közülük,
repülsz az időn át velük:
életük örökéleted.

Ők megtagadhatnak s meg is
tagadnak, hogyha úgy kívánja
gyávaságuk vagy butaságuk.

De neked gyűlöleted is
azt mondja: életre-halálra
egy vagy velük, szaladj utánuk.

(A K a p o s n á l)

Kik menekültek akkor Nyugat felé? Nagypolgárok, nagybirtokosok, csendőrök, nyilas gyilkosok, egy megvert fasiszta hadsereg katonái. Illyés Gyula gyűlölte őket (azt mondja); ők megtagadták Illyés Gyulát; mégis utánuk szaladt, egynek érezte magát velük életre-halálra. Vajjon mindenki elmenekült Budapestről? Nem, nem mindenki. Ott maradtak a sajnos oly kevés számú ellenállók, ott maradtak a munkásság száz-
ezres tömegei, ott maradtak az üldözöttek közül azok, akiknek sikerült életüket megőrizni valamelyik pincében. Azokkal is egynek érezte magát Illyés Gyula? Maradjunk egyelőre annál, hogy nem azokkal érezte magát egynek, azok nem voltak — úgylátszik, — a törzsökből.

Siessünk megállapítani, félreértések elkerülése végett, hogy Illyés Gyula sohasem volt fasiszta. Egyidőben közel állt a kommunizmushoz, a szívében talán meg is őrzött valami rokonszenvet iránta, akkor is, amikor társaságának egyrésze — jórésze! — egészen más vizeken evezett. Illyés Gyula — semleges volt csupán és van, aki ezt a semlegességet, tehetséges és gondolkodó ember részéről, még nagyobb bűnnek találja. Hogy mennyire volt semleges?

E. A. h a l á l á r a

Nem ember, hanem csak az emberek:
az aljasság fagy-szele ölte meg,
kik megtagadták, bomlott magyarok
s bomló zsidók, kiket megtagadott.

— — — — —

Legyen erőd, hogy az örök mocsár
történelmeibe tisztálkodva szállj,
fényesen frissen, égre a fejed —
A többi gondja úgysem a tied.

Ezt gondolom...

Ez az »E. A.« minden bizonnyal Elek Artur, a Nyugat egykori jónevű tanulmányírója és novellistája, kitűnő műfordító és kritikus — aki 1944-ben öngyilkos lett. Lám, Illyés Gyula, a semleges, egy nevezőre hozza a bomlott magyarokat (a nyilasokat!) és a bomló zsidókat, akik »megölték« Elek Arturt, az öngyilkos zsidót. Illyés Gyula úgy gondolta, hogy ezzel a semlegességgel fényesen és frissen szállhat »az örök mo-csár förtelmeibe«, mert nem az ő gondja a bomlottak és bomlók — a magyar nép gondja.

Ment, mendegélt Illyés Gyula, Nyugat felé, amerre akkor »gye-rek, kutya, szekér, csikó, hídlás és ól szaladt«. Ment — aztán megfor-dult és elindult visszafelé. Itt a nagy elhatározás a semleges Illyés Gyula lelkében:

Szemközt az áradással
kelet felé,
gyerünk csak mi barátom,
a sors elé.

Ha hullám is, mi ott jön,
tán fölemel.
S ha elsöpör is — szemközt
várta a mell!

A bátorságra kapott semleges költő elindult tehát az oroszok felé, bár akkoriban (és még sokáig) az volt a véleménye, hogy:

Veri a sors a mágyart, dühösen
vagdalkozik.
Egyet nem üt le testéről sosem,
a láncait.

Budára érkezett a költő 1945. elején, saját villájába, amelynek balkónjáról nézi a felszabadító harcokat. Ime, ezt látja a balkónról:

Hajlongva jó a katona felém,
nézem szegényt,
hol megbocsátón, hol ilyen kemény
prófétaként.
Jöjj, tanulj tőlem harcot, nyomorult,
tanulj erényt,
hogy szélbe szórsz minden vigaszt s reményt!

s mégis tudod, nem tetted semmiért!

Még szerencse, hogy a katona (vörös volt-e, vagy fehér?) nem a semleges költőtől tanult harcot és erényt. És éppen itt a semlegesség sikere, mert ha vörös volt a »nyomorult«, akkor harcot, ha fehér volt, akkor erényt — nem a költőtől tanult csakugyan. S, ha vörös volt, ak-

kor nem szórt a szélbe »minden vigaszt s reményt«, de ha fehér volt, akkor bizony »semmiért tette«.

De bocsássuk ezt meg a költőnek, aki akkor még úgy látta, hogy a hazája elveszett (»szerte szállt, mint a háza«) ... és csak lassan-lassan ébredt arra a felemelő tudatra, hogy csak az urak országa veszett el, a Vörös Hadsereg valójában magával hozta az új Magyarországot, a nép Magyarországot — akkor legalább is azt hittük. Amikor a költő minderre rájött, azonnal munkához fogott és agitációs útra indult — a **P a r a s z t p á r t** érdekében. Mert:

Mit ér a hatalom s dicsőség?
mit a száraz morzsák?
Szívszerint kell, vagy sehogysem
minekünk az ország!

Szívszerint, a k k o r még nem lehetett nagyon megelégedve a költő, hiszen a felszabadulás tényében nem látott felszabadulást. Amit nem énekelt a Horthy és nyilas idők alatt, most adott hangot harciköltészetének, most szólította harcra a magyar népet:

Százszor lecsapva
te, népem,
te mint a lapda
keményen
szökj a magasba!

Jajpanaszt egyet
se adj, a
sújtó erőt vedd
magadba
megsegítődnek!

Ami széttörne,
az nyomjon
tömörre össze!
Az dobjon
föl, mi lelökne!

Könnyű repülni
súly nélkül!
A próba: túrni!
S a mélyből
föl —, kikerülni!

Zárt foggal, jobban
mint régen,
megmakácsodtan
reményben,
mondd: így is jól van.

Fájt? Fájjon! Vissza
 majd nem fáj!
 Kínos ez a vizsga:
 eldőlt már,
 ki, aki bírja!

Tűrj! S törj magadra
 hagyatva,
 világ legalja
 magyarja
 még magasabbra!

(L a p d a)

A felszabadulás után legalább is különösnek tekinthető érzésekről ad számot ez a szép vers. Most (a felszabadulás után!) ne jajpanaszkodják a nép, most tűrjön zárt foggal, reményben megmakaçsodtan és ha fáj is most, ez a kínos vizsga, tűrj és törj magasba most világ legalja magyarja.

Hogy nem tévedünk Illyés Gyula költészetének, szándékainak megítélésében, még csak annyit, hogy nem sokkal később újból megindította a »Válasz«-című folyóiratot, amelyről csak a Magyar Dolgozók Pártja központi lapjának, a »Szabad Nép« szerkesztőjének véleményét idézzük: »... A »Válasz« nyíltan hirdette az irodalomban »a paraszti vezetés« reakciós jelszavát.

Miért időztünk ennyit Illyés Gyula háborús és háború-utáni költészeténél? Mert Illyés Gyulát nemcsak mi tartjuk a magyarság legnagyobb élő írójának, hanem a — Magyar Dolgozók Pártja is. És mert Illyés Gyula is eljutott az új istenhitig. Hogy mennyire őszintén jutott el, arról a következőkben...

Illyés Gyula lapja, amíg tehette, a reakciót szolgálta tehát. Szolgált még pedig nem csupán azzal, hogy a »paraszti vezetés reakciós jelszavát hirdette«, hanem azzal is, hogy hangot adott az egykori »népi« írócsoport jobboldali »jobbainak« — Németh Lászlónak, Vas Istvánnak, Weöres Sándornak, még a »majdnem« fasiszta Sinkának is. Illyés Gyula »érdeme« is, hogy »kialakult Magyarországon egy folyóirat-költészet, mely Mindszenty versbe-szedett pástorleveleire emlékeztetett«. Kialakult »egy novella- és regényirodalom, mely teljesen a dekadens imperialista kultúra eszközeivel kifejezettebben polgári osztály-irodalom volt, mint bármi idáig Magyarországon.« (Horváth Márton). Illyés Gyula is »a jobboldali vezetéssel »szekértáborban« tömörített reakciós »parasztegységgel« kísérletezik — akár az 1943-as szárszói konferencián«. A »Válasz«, tehát Illyés Gyula véleménye is volt, hogy »ez a nemzedék nem népellenessége miatt ellenezte a fasizmust, hanem mert általában — bármennyire is tébolyultan —, de politika volt«.

Higyjük el tehát Horváth Mártonnak és magának Illyés Gyulának, hogy Illyés »ellenezte« a politikai költészetet, a politikát és különösen a kommunista politikát.

Maradhatott-e ez így? Lényegében maradhatott volna és maradt volna, ha a Magyar Dolgozók Pártja gazdasági eszközökkel nem kényszeríti Illyés Gyulát és társainak egy részét arra, hogy — ne ellemezze a politikai költészetet és magát a politikát, hogy ez a költészet és mögötte maga az ember, a költő is — politikaivá, s mi több: »kommunistává« váljék. Mert időközben valóban »kommunista« lett jóegynéhány parasztpárti magyar író, így elsősorban Veres Péter, akinek »szép kiugrását« Horváth is dicséri, aztán Szabó Pál és — maga Illyés Gyula is, de még a ködösen reakciós, neo-szürrealista és még nem tudom mi, Weöres Sándor is elindult a »jó« úton.

Gazdasági eszközöket mondtunk az előbb. A 12 forintos »Válasz« tagadhatatlan hatásának ellensúlyozására »dömping«-folyóiratokat adott ki a Magyar Dolgozók Pártja: az 5 forintos »Fórum«-ot és a 3 forintos »Csillag«-ot. Nem bocsátkozunk most annak megállapításába, hogy magunk is összehasonlíthatatlanul jobb folyóiratnak tartjuk, akár a Fórumot, akár a Csillagot — csak megállapítjuk, hogy a »Válasz« és írói természetesen nem sokáig bírták a »konkurrenciát«. A »Válasz« meghalt, íróinak egy része pedig feltámadt, mint »kommunista író«, mint olyan író, aki »a szovjet irodalom példáján« hatalmas lépést tett az alapvető irodalmi kérdések tisztázása felé, mint akik, óvhatatlanul lángrollobbant — és pislákoló mécses vagy lobogó fáklya módján kezdi mutatni a haladás útját«. (Horváth Márton).

Csoda történt! Az értelmetlenség poétája, Weöres Sándor, most már így énekel:

Szív dobban,
szív dobban,
kalapács koppan, tűz lobban.
Feszül az új híd, dörög az új gyár,
virul az ország, újra él már!
Még-szebben,
Még-jobban,
kalapács koppan, szív dobban.

Veres Péter bácsi, aki Beográdban még enyhén gyúnyolódott velünk szövetkezeti mozgalmunk miatt, ma a szövetkezeti mozgalom énekes-e. Szabó Pali bátyánk, aki itt azt mondta, hogy neki majd elhíszik odaát, a magyar parasztok, ami jót ír rólunk (mert ő nem kommunista! a kommunistáknak nem hinnék!), ma a kommunisták parasztlapjának főszerkesztője. És a többiek? És Illyés Gyula?

Most már valamennyien tudják, hogy hol kötött ki hányódó hajójuk. Most már tudják, hogy »a proletárdiktatúra jéghegyei közé került« és nem »a polgári demokrácia jóreménységfokán kötött ki«!

Tudják és levonták az annyira szükséges tanulságokat. Vagy talán ma már hisznek is abban, amiben tegnap még nem hittek, aminek tegnap még az ellenkezőjét hitték és hirdették. Lehet. Hisz-e, hihet-e azonban az olvasó az annyira gyökeresen hitett változtató író új hitében? Ha az író eléggé meggyőző erővel, ha az író egészen a lelkéből tudja új hitét hirdetni, magyarázni, beleagítálni az olvasó lelkébe-szívébe, akkor talán igen.

Nézzük tehát, hogy tudja-e, akarja-e. Mert ez is fontos: akarja-e az író, amit esetleg mondania kell; hiszi-e azt, amit elhíttetni akar?

Illyés Gyula a »Válasz« volt főszerkesztője megváltotta a belépő-jegyét a »Csillag«-ba. Nem is egyszer váltotta meg. Az egyik ilyen belépőjegynek a címe: »Három vers-szakasz, prózában«.

Idézzünk: »Amikor Moszkvában jártam — még ezerkilencszázharmincnygyben — szerettem volna Sztálint is látni.

— Voltaképpen ismerni szeretném, hogy hazatérve róla is beszámolhassak — mondtam egy ráncosarcú, de vén ráncai közül fiatalosan okos tekintetet hunyorgó orosz írónak.

— Akkor üljön rögtön vonatra, — mondta.

— Miért? Hol láthatom?

— Az egész országban. Mindenütt, ahol munka folyik. Ott mindenütt van öbelőle valami.

— Vagyis ahhoz, hogy őt megismerjem, járjam be az egész Szovjet-uniót?

— És még akkor sem ismerné egészen. Mert az ő gondja azon is túlterjed.«

Ez volna az első szakasz (prózában) a három közül. A másodikban a költő utazik, nézelődik, gondolkodik. Azt állítja, hogy »a mű mindig jobban érdekelte, mint az alkotás«. Tízezer kilométert utazott.

A harmadik szakaszt ismét idézzük:

»A felén járhattam ennek a tízezer kilométeres útnak, amikor az Azovi-tenger mellékén egy kisebb városba jutottam. Megnéztem a gyárat, a színházat, az új könyvtárat, a gyermekotthonukat. Megnéztem egy közei falvat, amelyben azelőtt csak sárkunyhók voltak, de ahol most új házak sorakoztak. Itt is megnéztem a könyvtárat, a kultúrházat. Vinni akartak a gyermekotthonba.

Gyermekotthont már eddig is annyit láttam, hogy előadást tart-hattam volna akár a dadáknak is.

— De menjünk csak, megígértük!

Az én gyermekotthon-ismeretemnek már ez sem mondhatott újat. Tiszta volt, rendben volt. A gyermekek zöme öt-hatéves volt. De akadt köztük tiz-tizenkétéves is.

Az lepett meg, hogy igen büszkék voltak; valami miatt igen nagyon adtak magukra. Fejük fönt volt, szemük csillogott. Vették le ruhájukról a pihát is. S fegyelmezték egy-egy pillantással egymást.

Némán és láthatóan várták az alkalmat a szóra, hogy meg kellett kérdeznem, mivel vannak úgy tele.

— Itt járt Sztálin elvtárs!

S ettől még jobban kigyúltak.

Az embernek az volt a képzelme, mintha annak a tekintetnek, mely oly boldoggá tette őket, azóta is magukon éreznék a fényét.

Ez ragyogott a személyzet tagjainak arcán is.

Nos, gondoltam, ha szemtől-szembe nem is, de most mégis láthatom Sztálint; olyanformán, mint amikor az oldalsó tükörből lát meg valakit az ember. És ez a látás lesz az igazi. Mert az ember arca és lelkülete nem halott, anyagként szolgál a tükörből; megmér, hogy mit sugároz tovább.

— Mikor járt itt?

Kiderült, hogy már három éve járt ott. Közvetlenül az otthon megnyitása után. Eszerint a kisebbek jószerivel nem is emlékezhetek rá.

Különös, az első pillanatra zavarbaejtő érzés fogott el. Bizonyosnak, valóságnak éreztem, hogy ezek a kisgyerekek emlékeznek Sztálinra. Azt éreztem, hogy itt mindenki azt érzi, hogy tegnap suhant végig rajtuk Sztálin tekintete. Hogy ez a tekintet most is rajtuk van s ez ki-tüntetést ad s kötelességet ró rájuk. Ritkán tapasztalhattam, így szemtől-szembe, mi a rajongás; ennek heve csapott meg.

Nem voltam kommunista, tán éppen ezért mérhettem rejtelmes erejét.

Ezért is érzem ezt az élményemet versbevalónak. Nem terhelem azzal, hogy rímet aggatok rá.

Eddig a »Három vers-szakasz, prózában«.

No, már most, még egyszer feltesszük a kérdést: hisz-e, hihet-e az olvasó Illyés Gyulának? Meggyőző erővel, egész lelkéből hirdeti-e hitét Illyés Gyula? És végül: hiszi-e Illyés Gyula, amit elhítenni akar?

Nem hisszük és nem hiszi. Illyés Gyula tréfált a »Csillag« szerkesztőivel, a Magyar Dolgozók Pártjával, akik ennek a tréfának »bedőltek« és a három vers-szakaszt a »Csillag« ünnepi számának ünnepi helyére helyezték.

Az olvasó nem azért nem hiszi, mert Illyés Gyula közvetlenül hazatérése után, még 1934-ben, megírta mindennek éppen ellenkezőjét is. Megírta, hogy — éppen az Azovi-tenger mellékén! — csavargókat, éhezőket, sorbanállókat látott és megírta, hogy: »sokkal többre becsülném a költőt, ha Sztálin helyett azokat a szegény napszámosokat énekelné meg, akiket én a minap vagy negyvenes csoportban ebédre várakozni láttam«.

Az olvasó talán nem is olvasta Illyés Gyula akkori könyvét, hihetne a mostani Illyés Gyulának, ha az író ezt valóban akarná, ha nem csúfolódnék elsősorban önmagával, aztán az olvasóval, aztán a párttal, aztán Sztálinnal és mindenkivel (sokan vannak!) aki vele együtt az új istenhimnusz énekel.

Mert ugyan elhiszi-e épeszű olvasó, hogy gyerekek (zömük öt-hat éves!) emlékeznek egy három évvel azelőtti látogatásra, hogy azért »adnak magukra, fejük fönt van, szemük csillog, veszik ruhájukról a pihét is, s fegyelmezik egymást egy-egy pillantással«? Mert három éve ott járt Sztálin! S azóta egyfolytában fönt van a fejük és veszik a pihét ruhájukról! A zöme kétéves kora óta, néhányan (»akad köztük«) hét-kilencéves kora óta!

Nem, az író csúfot űzött a megrendelt anyagból, az író megmutatta a rendelőknek, hogy ha zsoltárt akarnak, ír ő olyan zsoltárt, amilyent senki sem írt, még Dávid sem, még istenről sem!

Így Illyés Gyula. A többiek azonban komolyan vették a rendelt. A többiek »becsületes« mértéket vettek és jól szolgálták ki a megrendelőket. Mind a többiek érdemesek arra a sztálini megállapításra, hogy: »egy szervilis bolond többet árt, mint száz ellenség«. Erre a megállapításra egyébként különös joggal érdemesek a megrendelők maguk, akik már a megrendeléssel is érdemeseknek mutatkoztak az első és azzal, hogy

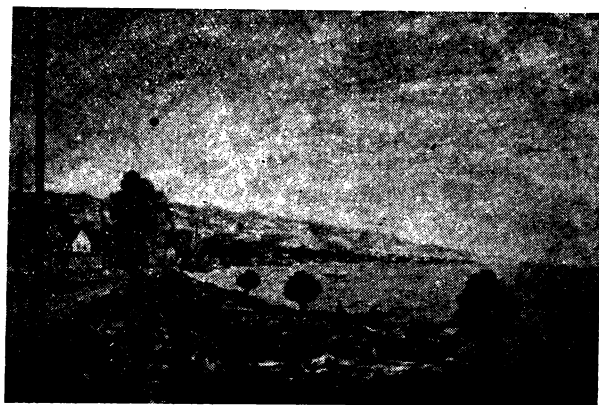
Illyés Gyula csúfolódását díszhelyre tették, a második jelzőre! Többet ártottak valóban, mint száz ellenség.

Ezek a »botcsinálta«, méghozzá: gazdasági botcsinálta zsoldárok azt hisszük, ellenkező hatást váltottak ki. Azt hisszük, ami a népet illeti és meggyőződésünk, ami a kommunistákat illeti.

Nincsen kommunista isten, még akkor sincs, ha kétlábon jár, még akkor sincs, ha két lapban és egyetlen hónapban huszonöt vers hirdeti, — a prózában írt vers-szakaszokról nem is beszélve.

Pápa viszont van. De csak a nagyon elmaradt, a nagyon bigott katolikusok hisznek már a pápa »csalhatatlanságában«. És a Magyar Dolgozók Pártjának egyes vezetői.

(Folytatjuk)

Ipics Száva: Kamenicai táj